

Colecția Viața în Hristos
Seria Immografie bizantină

6

Sfântul Iosif Immograful

**Canoane de rugăciune către
Sfântul Apostol Toma**

Traducere din limba greacă veche, note și ediție îngrijită de
Diac. ILARION M. ARGATU

Studiu introductiv de
Pr. CRISTIAN-ALEXANDRU BARNEA

Carte tipărită cu binecuvântarea
Înaltpreasfințitului
TEOFAN
Mitropolitul Moldovei și Bucovinei

Doxologia
Iași, 2019

Viața Sfântului Apostol Toma – mărturia vederii lui Dumnezeu

Sfântul Apostol Toma¹, unul dintre cei doisprezece Apostoli ai Domnului este amintit de toți Sfinții Evangheliști². În Evanghelia după Luca (6, 14-16) numele lui Toma este situat pe locul al optulea, imediat după cel al lui Matei, ca și la Sfântul Evanghelist Marcu (3, 16-19). Numai Evanghelia după Matei îl așază pe locul al șaptelea, înaintea autorului acesteia (Matei 10, 2-3). Sfântul Ioan Teologul îl menționează de șapte ori în Evanghelie (Ioan 11, 16; 14, 5; 20, 24, 26, 27, 28; 21, 2)³.

Nu există informații despre chemarea sa la apostolat⁴. Știm că era iudeu din Paneada, numită și Cezareea lui Filip⁵, în nordul

¹ Textul de față constituie dezvoltarea și revizuirea hagiografiei „Viața Sfântului Apostol Toma” publicată în coll. *Acatiste și Vieți de Sfinți*, 51 (*Viața și acatistul Sfântului Apostol Toma*), Editura Trinitas, Iași, 2005, pp. 3-18.

² „Thom'as (töm'às)” în *The Westminster Dictionary of the Bible*, John D. Davis (ed.), The Westminster Press, Chicago, 1944, p. 603.

³ Simon Mimoumi, „Thomas (Apôtre)” în *Dictionnaire de spiritualité, ascétique et mystique, doctrine et histoire*, vol. XV, Beauchesne, Paris, 1991, col. 709.

⁴ Ioan Mircea, „Toma” în *Dicționar al Noului Testament*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1995, p. 528. Sfântul Toma l-a cunoscut pe Iisus când avea 31 de ani. Potrivit unor surse, Sfântul Toma a fost chemat la apostolat în anul 31; cf. Gherasim Timuș, Episcopul Argeșului, *Dicționar aghiografic, cuprinzând Viețile Sfinților de la A-Z*, București, Tipografia Cărților Bisericești, 1898, p. 897.

⁵ Fiul lui Irod cel Mare, Filip al II-lea Tetrarhul (4 î.Hr.-33 d.Hr.) a reconstruit vechiul oraș Panias și l-a numit Caesarea Philippi, pentru a-l deosebi de Caesarea Maritima, de pe malul Mării Mediterane. Filip s-a căsătorit cu Salomeea, fiica Irodiadei; cf. Pr. Dumitru Bondalici, „Filip (4 î.Hr.-33 d.Hr.)” în *Enciclopedia marilor personalități din Vechiul și Noul Testament*, Editura Diecezană Caransebeș, 2005, p. 394. În Cezareea lui Filip a spus Apostolul Petru lui Iisus „Tu esti Hristosul, Fiul Dumnezeului Celui viu” (Matei 16, 16;

Galileii, la poalele muntelui Hermon. Nu era un cărturar⁶, ci, ca mulți dintre apostolii Mântuitorului, se ocupa cu pescuitul (Ioan 21, 2-12) și respecta Legea lui Moise.

În ceea ce privește numele Toma⁷, „te'ōmā”⁸, „taumā” sau „tōmā”⁹, în limba aramaică vorbită de Mântuitorul, acesta înseamnă „geamăn” (enlg. the Twin). Evanghelia după Ioan îl numește chiar cu acest apelativ: „Geamănul” sau „Δίδυμος”, termen obținut prin calchierea în limba greacă (Ioan 11, 16; 20, 24; 21, 2). Deci, Sfântul Apostol are două nume, unul în aramaică, celălalt în limba greacă, care înseamnă același lucru.

În precizarea „Iuda, însă nu Iscarioteanul” (Ioan 14, 22)¹⁰, Toma e numit Iuda, după numele primit la tăierea împrejur, explicitarea ioaneică fiind importantă pentru a-l deosebi de omonimul său.

*Evanghelia lui Toma*¹¹, scriere apocrifă¹² greacă, redactată în jurul anului 140 sau în a doua jumătate a secolului al II-lea¹³,

Marcu 8, 29; Luca 9, 20). Despre cognomenul „Caesarea” pentru Paneada, vezi și nota 20 în *Religion, Ethnicity and Identity in Ancient Galilee*, Jürgen Zangenberg, Harold W. Attridge, Dale B. Martin (eds.), Mohr Siebek, Tübingen, 2007, pp. 72-73.

⁶ *Proloagele*, Editura Bunavestire, Bacău, 1999, p. 134.

⁷ La noi, la români, numele *Toma* este atestat din vechime. Onomastica românească cunoaște cca 56 de variante și derivate, iar ca nume de familie înregistrate până în anul 2009 erau 92 de forme. Cf. Aurelia Bălan-Mihailovici, „Toma” în *Dicționar onomastic creștin, repere etimologice și martirologice*, Ediția a II-a revizuită, Editura Sophia, București, 2009, p. 607.

⁸ „Thom'as (tōm'ās)” în *The Westminster Dictionary of the Bible*, p. 603. Vezi și Joe E. Lonceford, „Thomas”, în *Eerdemans Dictionary of the Bible*, David Noel Freedman, Allen B. Beck, Astrid B. Beck (eds.), Grand Rapids, Michigan, 2000, p. 1302.

⁹ Henri-Charles Puech, *Evanghelia după Toma, încercare de interpretare sistematică*, Traducere din limba franceză și îngrijire ediție Radu Duma, Editura Herald, București, p. 43.

¹⁰ Remus Rus, „Toma” în *Dicționar enciclopedic de literatură creștină din primul mileniu*, Editura Lidia, București, 2003, p. 849.

¹¹ Henri-Charles Puech, *Evanghelia după Toma...*, p. 36: „Este într-adevăr destul de evident că aici avem de-a face cu un «apocrif», în dublul sens al

și versiunea ei coptă, descoperită în anul 1945, lângă Nag Hammâdi, în Egiptul de Sus, menționează în prolog: „Iată cuvintele tainice pe care Iisus cel Viu le-a rostit și pe care Didim Iuda Toma le-a așternut în scris”¹⁴.

De altfel, versiunea siriacă a *Faptelor lui Toma*, o scriere din secolul al III-lea (probabil între 180 și 230) inspirată din apocrifa gnostică, eretică, mai sus menționată, precizează: „Geamăn al lui Hristos și apostol al Celui Înalț, tu care te-ai împărtășit din cuvântul tainic al Celui ce dă Viață și care ai primit misterele Fiului Domnului”¹⁵.

termenului: este pe de o parte o scriere esoterică, sau una ce se vrea a fi astfel, pentru că pretinde să consemneze cuvintele ascunse, tainice ale lui Iisus; este de asemenea o scriere pseudoepigrafă, în ciuda titlului și a preambulului său (vizibil fictive și unul și celălalt) redactarea ei neputând urca până la apostolul «Didim Iuda Toma»”. După numele pe care îl are textul am putea crede că Toma e personajul cel mai important. Dar, mai este menționat doar o singură dată, în *logion*-ul 13, din această ediție coptă: „Toma i-a spus: «Învățătorule, gura mea se împotrivesște ca eu să spun cu cine te asemeni». Iisus a zis: «Eu nu sunt Învățătorul, căci tu ai băut și te-ai îmbătat din izvorul dlocotitor pe care eu, eu l-am măsurat». Și l-a luat și l-a tras deoparte și i-a spus trei cuvinte. Iar când Toma s-a întors la însoțitorii săi, aceștia l-au întrebat: «Ce ți-a spus Iisus?» Toma le-a zis: «Dacă vă spun una dintre vorbele pe care mi le-a zis, veți lua pietre și veți arunca cu ele în mine, și un foc va ieși din pietre și vă va arde»”.

¹² Eusebiu de Cezareea face distincția cuvenită între Evangheliile canonice și evangheliile eretice, printre care și cea a lui Toma. Eusebiu de Cezareea, *Istoria bisericească*, 3, 25, traducere, studiu și note introductive Pr. Prof. T. Bodogae, coll. *Părinți și Scriitori Bisericești*, vol. 13, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1987, pp. 127-128. La sirieni, Toma era cunoscut cu numele de Tadeu, Cf. Nota 129 la Eusebiu de Cezareea, *Istoria bisericească*, 1, 13, p. 60.

¹³ Henri-Charles Puech, *Evanghelia după Toma...*, p. 53.

¹⁴ Henri-Charles Puech, *Evanghelia după Toma...*, p. 9.

¹⁵ Henri-Charles Puech, *Evanghelia după Toma...*, p. 44. În această carte apocrifă, Toma este numit Iuda Toma (Fapte 1, 1), fiind văzut ca geamănul lui Hristos Însuși. Cf. Francis Burkitt, „Cuvânt introductiv” la *Faptele Apostolului Toma*, Traducere din limba greacă, note și comentarii Simion Voicu, Editura Herald, București, 2009, p. 6. Este vorba despre o frățietate în Duh și nu după trup. Cf. Nota 1 la *Faptele Apostolului Toma*, p. 51. Pe lângă acestea,

Canon de rugăciune către Sfântul Toma,

purtând acrostihul:

Această primă rugă aduc ție, Toma, eu, Iosif.

Glasul I

Cântarea 1

Irmos: «Dreapta Ta cea biruitoare, dumnezeiește,
întu tărie s-a preamărit. Căci aceasta fără de moarte fiind,
ca o atotputernică a zdrobit pe cei potrivnici, Israeliților făcându-le
cale nouă prin adânc».

Stih: Sfinte Apostole Toma, roagă-te lui Dumnezeu pentru noi.

A l Celei dintâi Lumini împărtășite, Care ne-a strălucit nouă
prin materia trupului, te-ai făcut slujitor și, purtând de
grijă tuturor, ai împărtășit în chip dătător de bunătate Strălu-
cirile cele începătoare, de Dumnezeu propovăduitorule¹.

¹ Acest prim tropar al canonului pare a fi puternic influențat de teologia lui Dionisie Areopagitul, în el regăsindu-se nu mai puțin de trei expresii prezente și în operele dionisiene: κατὰ μέθεξιν... φωτός (*al luminii împărtășite sau după împărtășire*; cf. Dionysius Areopagita, *De divinis nominibus*, 22, ed. B.R. Suchla, *Corpus Dionysiacum I: Pseudo-Dionysius Areopagita. De divinis nominibus*, coll. *Patristische Texte und Studien*, 33, De Gruyter, Berlin, 1990, pp. 169-170), καὶ ταῖς πρωτοουργοῖς... ἐλλάμψουσιν (*cu strălucirile cele dintâi sau începătoare*; cf. Dionysius Areopagita, *De caelesti hierarchia*, VI, 2, ed. G. Heil, A. M. Ritter, *Corpus Dionysiacum ii: Pseudo-Dionysius Areopagita. De coelesti hierarchia*, de

Cu puterea lui Dumnezeu cea atotlucrătoare fiind tu întărit în cele slabe [ale tale]², ai arătat rățăcirea celui potrivit, de a cărui răutate ai eliberat pe cei ce scapă la acoperământul tău, Toma, preaînțelepte.

Slavă...

Ești arătat, Toma, ca o trâmbiță ce răspândește învățăturile cele mântuitoare; întărește-ne cu rugăciunile tale ca să le păzim pe acestea fără de pată, și astfel să fim învredniciți strălucirii celei de dincolo.

Și acum...

Apostolilor frumusețe și a sfinților mucenici laudă, a tuturor celor ce te laudă pe pământ mântuire, Preanevinovată, izbăvește-ne pe noi, Fecioară, de osânda cea veșnică³.

Cântarea a 3-a

Irmos: «Cel ce singur ai cunoscut slăbiciunea firii muritorilor și cu milostivire ai primit-o pe aceasta, înconjoară-mă cu putere de sus ca să strig ție: Sfânt este templul cel însuflețit al slavei Tale celei negrăite, Iubitorule de oameni!»

Semnele cuielor Răscumpărătorului nostru căutând să le vezi⁴, ai tocit boldurile vrăjmașului. Roagă-te, Toma, fericite,

ecclesiastica hierarchia, de mystica theologia, epistulae coll. Patristische Texte und Studien, 36, De Gruyter, Berlin, 1991, p. 26), ἡμᾶς ἀγαθοδότης φοιτῶσα (*ne-ai luminat în chip dător de bunătate, cf. Dionysius Areopagita, De caelesti hierarchia*, I, 1, ed. G. Heil, A.M. Ritter, p. 7).

² Cf. Ef. 6, 10.

³ Cf. Mt. 25, 46.

⁴ Cf. In 20, 25.

ca robii tăi să fie păziți nevătămați și nerăniți de săgețile păcatului celui înfricoșător.

Tu, Apostole, ai înnoit plugul Crucii, secând mai întâi cugetele de necredință, iar mai apoi ai lucrat semințele cunoașterii de Dumnezeu și spic însutit⁵, îngrijindu-te de hambarele cele de sus⁶.

Slavă...

Adu rugăciune înaintea lui Hristos, al Căruia următor în pătimiri de voie te-ai făcut, de Dumnezeu fericite Toma, ca să fie uscate toate tulburările patimilor trupului, și ale osândirii, și ale înfricoșătoarei pedepse din iad.

Și acum...

Prin chipul cel asemenea nouă fiind văzut Singurul Nevăzut, a arătat rătăcirea firii noastre. Pe Acesta înduplecă-L, Cea plină de har, ca luminare și milostivire să trimită tuturor celor ce-ți cântă prin îndreptarea cugetului⁷.

Cântarea a 4-a

Irmos: «Munte umbrit cu dumnezeiescul har te-a văzut pe tine Avacum, cu ochii cei mai înainte-văzători, spunând mai înainte că din tine va ieși Sfântul lui Israel, spre mântuirea și înnoirea noastră.»

Reaua întunecare a învinuirilor ridic-o acum de la noi, Toma, preafericite, cel ce te-ai arătat soare prealuminos, strălucind cuviincios marginile pământului cu scânteieri luminătoare.

⁵ Cf. Fc. 26, 12.

⁶ Cf. Mt. 6, 20-21.

⁷ Cf. Ps. 118, 7.

În dumnezeiescul tău trup ai primit însemnele [pătimirii]⁸ pentru Hristos⁹, Cel care pentru noi a fost pironit pe Cruce; Așadar, apostole, roagă-L pe El să-mi fie milostiv și să mă mântuiască pe mine cel acoperit cu rănilor stricătoarelor patimi.

Slavă...

Mă rog ție, Apostole Toma, vindecă bolile noastre sufletești, contenește furtuna patimilor, domolește valurile ispitelor și condu-ne la limanurile mântuirii prin rugăciunile tale.

Și acum...

Am făcut început morții gustând din pom¹⁰, dar, născând tu, Preacurată, Viața întrupată¹¹, ne-ai rechemat la viață. De aceea, cu glasuri mulțumitoare îți cântăm și, după datorie, te ferim noi, cei credincioși.

Cântarea a 5-a

Irmos: «Cel ce ai luminat cu strălucirea venirii Tale și cu Crucea Ta ai făcut să strălucească marginile lumii, luminează cu lumina cunoașterii dumnezeirii Tale inimile celor ce-Ți cântă Ție cu dreaptă slăvire.»

⁸ lit. stigmatete.

⁹ Cf. Gal. 6, 17.

¹⁰ Cf. Fc. 3, 6.

¹¹ Sfântul Iosif se folosește de verbul ὑφίστημι și de un adjectiv din aceeași familie de cuvinte – ἐνυπόστατος – pentru a crea un joc de cuvinte, ambele exprimând *cauzarea sau crearea unui lucru sau a unei realități, transformarea acesteia în ceva concret, palpabil*. Astfel, noi am cauzat moartea prin gustarea din pom (Fc. 3, 6), adică moartea a devenit concretă, a primit început, iar nașterea din Fecioară a făcut început enipostazierii Fiului lui Dumnezeu, Viața cea adevărată.